

แนวทางอริยปฏิบัติหาเพื่อความเป็นธรรมทายาทในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

The Path of Ariyapaṭipadā to Being Heir to the Dhamma in Theravāda Buddhist scriptures

พระมหาทรงชัย วิชยภะรี (ศิริ)

Phramaha Songchai Vijayabherī (Siri)^๑

พระปัญญาวชิรบัณฑิต

Phra Paññāvajirapundit^๒

พระมหาอดิเดช สติวโร

Phramaha Adidej Sativaro^๓

Received: July 19, 2025 Revised: August 27, 2025

Accepted: กันยายน 2, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องความเป็นธรรมทายาทในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท (๒) เพื่อศึกษาอริยปฏิบัติหาเพื่อความเป็นธรรมทายาทในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และ (๓) เพื่อนำเสนอแนวทางอริยปฏิบัติหาเพื่อความเป็นธรรมทายาทในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถา

ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดเรื่องธรรมทายาทในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ปรากฏ ๒ รูปแบบ คือ (๑) รูปแบบบุคลาธิษฐาน: เน้นศึกษาเฉพาะตัวอย่างบุคคลที่ถูกระบุว่าเป็นธรรมทายาทในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท (๒) รูปแบบธัมมาธิษฐาน: เน้นศึกษาเฉพาะข้อปฏิบัติที่สื่อถึงคุณสมบัติความเป็นธรรมทายาทในธรรมทายาทสูตร ทั้งนี้ จะต้องระบุถึงลักษณะเชิงเปรียบเทียบของธรรมทายาทและอามิสทายาทควบคู่กัน อริยปฏิบัติหา คือ ข้อปฏิบัติของพระอริยบุคคล มีผลโดยตรงต่อการพัฒนาคุณสมบัติความเป็นธรรมทายาท ๕ ด้าน คือ (๑) ความมกน้อย (๒) ความสันโดษ (๓) ความขัดเกลา (๔) ความเรียบง่าย และ (๕) ความปรารถนาความเพียร แนวทางอริยปฏิบัติหาเพื่อความเป็น

^๑ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Email: songchaisiri2531@gmail.com เบอร์โทรศัพท์ ๐๙๔๓๒๖๑๕๔๔ Doctor of Philosophy (Buddhist Studies) Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University

^๒ รองศาสตราจารย์ ดร. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Email: phannasomgs@gmail.com Thesis Advisor Doctor of Philosophy (Buddhist Studies) Mahachulalongkornrajavidyalaya University

^๓ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Thesis Advisor Doctor of Philosophy (Buddhist Studies) Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ธรรมทายาทในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท สะท้อนมาจากอริยปฏิบัติที่ปรากฏในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก์ ทั้ง ๔ พระสูตร คือ (๑) อัมมทายาทสูตร (๒) รตวินิตสูตร (๓) มหาโคสโลตสูตร และ (๔) อนังคนสูตร มีแนวทางที่แสดงถึงหลักปฏิบัติวิธีปฏิบัติและผลของการปฏิบัติ แบ่งเป็น ๒ ลักษณะ คือ (๑) แนวทางที่เป็นข้อปฏิบัติโดยตรง ได้แก่ วิเวกธรรม ๓ และมัชฌิมาปฏิปทาหรืออริยมรรคมีองค์ ๘ (๒) แนวทางที่เป็นข้อปฏิบัติโดยอ้อมหรือเป็นแนวร่วมสนับสนุน ได้แก่ กถาวัตถุ ๑๐ วิสุทธิ ๗ ปธาน ๔ และกุศลมูล ๓ สามารถใช้เป็นชุดองค์ธรรมกำจัดลักษณะด้านลบความเป็นธรรมทายาท ๔ ประการ คือ (๑) ความเป็นผู้มักมาก (๒) ความเป็นผู้ย่อหย่อน (๓) ความเป็นผู้นำในโอกกมนธรรม (๔) ความเป็นผู้ทอดธุระในปวิเวก ตลอดจนอุปกิเลส ๑๖ และอกุศลมูล ๓ อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ แนวทาง, อริยปฏิบัติ, ธรรมทายาท, พระพุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

This research article has three objectives: (1) to examine the concept of being a *dhammadāyāda* (“heir to the Dhamma”) in the Theravāda Buddhist scriptures; (2) to investigate the *ariya-patipadā* (“noble practice”) conducive to becoming a *dhammadāyāda* in the Theravāda Buddhist scriptures; and (3) to propose a framework of *ariya-patipadā* for cultivating the qualities of a *dhammadāyāda* as presented in the Theravāda tradition. This is a documentary study based on the *Tipitaka* and its *atthakathā* (commentaries).

The findings reveal that the notion of *dhammadāyāda* in the Theravāda scriptures appears in two forms: (1) a personified form (*puggalādhithāna*), which emphasizes exemplary individuals identified as heirs to the Dhamma; and (2) a principle-based form (*dhammādhithāna*), which focuses on practices indicating the qualities of a *dhammadāyāda* as expounded in the *Dhammadāyāda Sutta*. In this context, the distinction between *dhammadāyāda* (heir to the Dhamma) and *āmisā-dāyāda* (heir to material gain) must be made in comparative terms. The *ariya-patipadā*, or the practices of noble persons (*ariyapuggala*), directly foster five key attributes of a *dhammadāyāda*: (1) fewness of wishes (*appicchatā*), (2) contentment (*santutthitā*), (3) refinement (*sallekhatā* or simplicity of life), (4) easy support (*subhara*), and (5) arousing energy (*āradhaviṛiyo*). The guidelines for *ariya-patipadā* toward becoming a *dhammadāyāda* are reflected in four discourses of the *Majjhima-nikāya*, *Mūlapaṇṇāsa*: (1) *Dhammadāyāda Sutta*, (2) *Rathavinīta Sutta*, (3) *Mahāgosiṅga Sutta*, and (4) *Anāgana Sutta*. These discourses present both methods of practice and their resultant benefits, classified into two categories: (1) direct practices, namely the threefold *viveka* (seclusion) and the *Majjhimā Patipadā* or Noble Eightfold Path (*Ariya-atthaṅgika-magga*); and (2) supportive or indirect practices, including the Ten Topics for Discussion (*kathāvatthu*), the Seven Purifications (*visuddhi*), the Four Right Exertions (*sammappadhānā*), and the Three Roots of Wholesomeness (*kuśalamūla*). Together, these doctrinal frameworks constitute a set of principles that counteract the four negative characteristics opposed to the qualities of a

dhammadāyāda: (1) covetousness (*mahicchatā*), (2) laziness (*kosajja*), (3) indulgence in sensual pleasures (*ogha-kamma-dhammā*), and (4) negligence in seclusion (*paviveka-anāḍara*), as well as eliminating the sixteen mental defilements (*upakkilesa*) and the three unwholesome roots (*Akuṣalamūla*) in a sustainable manner.

Keywords: The Path, Ariyapaṭipadā, Heir to the Dhamma, Theravāda Buddhist

๑. บทนำ

ในสังคมชาวพุทธไทยปัจจุบัน มักมีการตั้งหรืออุปโลกน์บุคคลคนหนึ่งให้เสมือนเป็นผู้ลงสามัญมณฺษย์มีคุณวิเศษขึ้นมา เช่น เป็นศาสดา^๔ เพื่อสร้างกระแสหรือปลุกศรัทธาใหม่ให้คนไทยบางกลุ่มหลงใหลหรือเชื่อง่าย หรือบางคนอาจอ้างตัวสำคัญว่าเป็นพระอริยบุคคลบรรลุนิพพาน^๕ ทว่ายังไม่สามารถตัดสังโยชน์กิเลส^๖ ที่เป็นตัวการขัดขวางความเป็นพระอริยบุคคลได้ เหตุที่เป็นเช่นนั้น อาจเข้าใจได้ว่า ชาวพุทธไทยไม่มีหลักเกณฑ์ตัดสินใจหรือเครื่องช่วยสแกนที่เสมือนเป็นตัวชี้วัดความเชื่อเพื่อพิสูจน์ว่าแท้ที่จริงแล้วบุคคลที่แอบอ้างตนว่าเป็นศาสดาหรือเป็นพระอริยบุคคลนั้นมีคุณสมบัติและมีปฏิปทาตรงตามหลักการทางพระพุทธศาสนาหรือไม่

ในประเด็นนี้ มีคำหนึ่งที่ผู้วิจัยสนใจคือคำว่า “ธรรมทายาท” เป็นคำที่ใช้เรียกกันทั่วไปในปัจจุบัน แต่กลับถูกตีความหมายใหม่ โดยมุ่งถึงความเป็นสมาชิกภาพทางสังคมสงฆ์หรือเป็นพระสงฆ์พัฒนาสังคม^๗ เป็นสำคัญ โดยความหมายนี้ หากสืบย้อนไปถึงความหมายของธรรมทายาทที่แท้ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท อาจสื่อได้ถูกต้องในบางแง่ แต่ยังไม่รอบด้าน จึงอาจเกิดคำถามได้ว่า ผู้ที่เป็นธรรมทายาทจะต้องบวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนาเท่านั้นหรือไม่ กอปรกับปัจจุบันได้เกิดคำบัญญัติใหม่ที่ยืมใช้เรียกชื่อแทน (synonyms) ธรรมทายาท เช่น “พุทธทายาท”^๘ “ศาสนทายาท”^๙ หรือ “พุทธศาสนทายาท”^{๑๐} ซึ่งเมื่อสืบค้นคำบัญญัติใหม่เหล่านี้ในคัมภีร์

^๔ oen (hd) 31 online, “กุศลศรีอริยะ’ ลั่น เป็นพระศรีอริยเมตไตรย รวมคำสอนทุกศาสนามาต่อยอด”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.one31.net/news/detail/28939> [๕ มิถุนายน ๒๕๖๖].

^๕ ไทยรัฐ ออนไลน์, “หนุ่มห่มขาวอ้างเป็น ‘องค์สุริยา’ ยังนั่งสมาธิหน้าบ้าน ไร้เงาลูกศิษย์”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.thairath.co.th/news/local/northeast/2141410> [๕ มิถุนายน ๒๕๖๖].

^๖ ดูรายละเอียดใน อง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๓/๒๑.

^๗ พระราชวรมุนี (พล อาภากรโ) และปรีฤทธิ ภิญโญสินวัฒน์, “พระธรรมทายาท: เครือข่ายพระสงฆ์พัฒนาสังคม”, วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทร-วิโรฒ, ปีที่ ๑๘ (ฉบับเดือนมกราคม-ธันวาคม ๒๕๕๘) : ๑๑๖.

^๘ พุทธทายาท หมายถึง พระสงฆ์ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและสังคม ด้วยการบูรณาการหลักพระพุทธศาสนาให้เข้ากับสังคมอย่างเหมาะสม. ชลิดา แยมศรีสุข และกนกกริชต์ เก่าศิริ, “พุทธทายาทกับสังคมไทย”, หน้า ๕-๖, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://ojs.mcu.ac.th/index.php/lampang/article/view/2448/1727> [๕ มิถุนายน ๒๕๖๖].

^๙ ศาสนทายาท หมายถึง วัยรุ่นชายที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ซึ่งจะต้องศึกษาเล่าเรียนตามหลักไตรสิกขา. บัญชายุทธ นาคมจลินท์ พระครูสุธีคัมภีร์ญาณ อำนาจ บัวศิริ และโสวิทย์ บำรุงภักดิ์, “แนวทางการพัฒนาศาสนทายาทที่พึง

พระพุทธศาสนาเถรวาทแล้วกลับไม่ปรากฏพบ จึงอาจทำให้เกิดความสับสนต่อความเข้าใจผิดในความหมายเดิมแท้ของธรรมทายาทตามคติพระพุทธศาสนาก็เป็นไปได้

ดังนั้น เพื่อให้เข้าใจความหมายและกระบวนการพัฒนาความเป็น “ธรรมทายาท” ได้อย่างถูกต้อง เป็นระบบและเข้าใจพุทธประสงค์มากที่สุด ผู้วิจัยเห็นว่า ควรทำการศึกษาแนวคิดเรื่องความเป็นธรรมทายาทในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทให้ชัด ซึ่งพระสูตรที่กล่าวถึงคำสอนเรื่องความเป็นธรรมทายาทโดยตรงก็คือ “ธัมมทายาทสูตร”^๑

ธัมมทายาทสูตร เป็นพระสูตรหนึ่งในกลุ่มพระสูตร “อริยปฏิบัติ” ที่แสดงถึงความเป็นธรรมทายาทของภิกษุในพระพุทธศาสนา มีหลักการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงความเป็นธรรมทายาทโดยตรงและชัดเจน เช่น วิเวกและมัชฌิมาปฏิบัติ^๒ โดยหลักการปฏิบัติเหล่านี้ล้วนมีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับหลักปฏิบัติเพื่อเข้าถึงความเป็นอริยะ ที่แสดงไว้ในกลุ่มพระสูตร “อริยปฏิบัติ”

เพื่อให้ได้เสถียรภาพและความเป็นเอกภาพในการศึกษาอริยปฏิบัติเพื่อความเป็นธรรมทายาทในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจะเข้าไปศึกษาเฉพาะอริยปฏิบัติที่มีหลักฐานมาจากแหล่งคัมภีร์เดียวกันคือ “คัมภีร์พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก” โดยปรากฏอยู่ ๔ พระสูตรดังนี้คือ (๑) ธัมมทายาทสูตร^๓ (๒) รถวินิตสูตร^๔ (๓) มหาโคตสิข-สูตร^๕ และ (๔) อนึ่งคนสูตร^๖ พร้อมทั้งคัมภีร์อรรถกถาของพระสูตรทั้ง ๔ ดังกล่าวนั้น

มีจุดประสงค์เพื่อเข้าไปรวบรวมประมวลจัดระบบอริยปฏิบัติเพื่อความเป็นธรรมทายาทผ่านการคิดเชิงวิเคราะห์และสังเคราะห์อย่างเจาะลึก จากนั้นจะได้นำเสนอออกมาเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อการเข้าถึงความเป็นธรรมทายาทในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ทั้งจากพระสูตรโดยตรงคือธัมมทายาทสูตรและจากพระสูตรโดยอ้อมคือพระสูตรกลุ่มอริยปฏิบัติ ที่มาจากแหล่งคัมภีร์เดียวกันตามลำดับ ทั้งนี้เพื่อให้ได้แผนพัฒนาภาวะความเป็นธรรมทายาทตามคติ

ประสงค์ในพระพุทธศาสนา”, วารสารบัณฑิตศึกษา มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๗) : ๑๔๒

^๑ พุทธศาสนทายาท คือ ผู้ที่สืบทอดทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์และสามเณร. พระมหาบุญศรี ญาณวุฑโฒ, “การศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพุทธศาสนทายาทให้ยั่งยืน”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๒๑, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/yri/article/view/174639/125023> [๕ มิถุนายน ๒๕๖๖].

^๒ ดูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๙-๓๓/๒๗-๓๓.

^๓ ดูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๑-๓๓/๒๙-๓๓. สรุปเรื่องย่อธัมมทายาทสูตรในสุชีพ ปุณฺณานุภาพ, พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๓๖๙-๓๗๐.

^๔ ดูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๙-๓๓/๒๗-๓๓.

^๕ ดูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๕๒-๒๖๐/๒๗๓-๒๘๔.

^๖ ดูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๓๒-๓๓๖/๓๖๖-๓๗๖.

^๗ ดูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๕๗-๖๓/๔๔-๕๖.

พระพุทธศาสนาเถรวาท และเพื่อใช้เป็นต้นแบบหรือแผนปฏิบัติการเชิงสร้างสรรค์ในการเข้าถึงและเข้าใจบทบาทที่แท้จริงของความเป็นธรรมทายาทตามคติพระพุทธศาสนาเถรวาทที่สมบูรณ์ต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องความเป็นธรรมทายาทในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
๒. เพื่อวิเคราะห์อริยปฏิบัติทาเพื่อความเป็นธรรมทายาทในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
๓. เพื่อนำเสนอแนวทางอริยปฏิบัติทาเพื่อความเป็นธรรมทายาทในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยมุ่งศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี หลักการและวิธีการของอริยปฏิบัติทาเพื่อความเป็นธรรมทายาทในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท จากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกาและปกรณ์วิเสส ตลอดจนเอกสารสำคัญต่าง ๆ เช่น งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความวิจัย บทความวิชาการ วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา เอกสารที่เกี่ยวข้องและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ มาเป็นข้อมูลสนับสนุนในงานวิจัยเรื่อง “แนวทางอริยปฏิบัติทาเพื่อความเป็นธรรมทายาทในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” โดยผู้วิจัยได้จัดขั้นตอนการดำเนินการวิจัย (Research Process) ดังต่อไปนี้

๓.๑ ขั้นตอนการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร

การวิจัยเชิงเอกสารได้แบ่งตามแหล่งข้อมูลตามลำดับชั้น ดังต่อไปนี้

(๑) ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับภาษาบาลี ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๐๐ คัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ และคัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับงานวิจัยเรื่อง “แนวทางอริยปฏิบัติทาเพื่อความเป็นธรรมทายาทในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”

(๒) ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ คัมภีร์อรรถกถา ฉบับภาษาบาลีและภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คัมภีร์อรรถกถา ฉบับภาษาบาลีและภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และคัมภีร์ชั้นฎีกา ฉบับภาษาบาลี ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตลอดจนปกรณ์วิเสส เพื่อรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเรื่อง “แนวทางอริยปฏิบัติทาเพื่อความเป็นธรรมทายาทในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” ทั้งจะได้อาศัยค้นคว้างานสำคัญต่าง ๆ เช่น งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ตำรา หนังสือ เอกสาร และบทความวิชาการที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยมารวบรวมตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้

๓.๒ ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวเคราะห์ในขั้นนี้ ผู้วิจัยจะทำการศึกษาวเคราะห์ ๓ ความและอธิบายเชิงพรรณนาขยายนัยหรือเนื้อหาจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) คือ พระไตรปิฎก และเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ อรรถกถา ฎีกา ปกรณ์วิเสส ตลอดจนเอกสาร งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ตำรา หนังสือ บทความวิชาการ บทความวิจัยที่เกี่ยวข้องและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยเห็นว่าสามารถนำมาอธิบายเพิ่มเติมในงานวิจัยฉบับนี้ได้ ทั้งนี้เพื่อให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์และชัดเจนมากยิ่งขึ้นจนสามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยอย่างเป็นระบบได้ตามลำดับ

๓.๓ สรุปผลการวิจัย ข้อเสนอแนะและนำผลการวิจัยไปใช้

ขั้นตอนสุดท้าย จะได้สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ๓ ประการ คือ (๑) ศึกษาแนวคิดเรื่องความเป็นธรรมทายาทในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท (๒) ศึกษาอริย-ปฏิบัติเพื่อความเป็นธรรมทายาทในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และ (๓) นำเสนอแนวทางอริยปฏิบัติเพื่อความเป็นธรรมทายาทในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เมื่อสรุปผลของการวิจัยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จะได้นำเสนอข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเพิ่มเติม เพื่อนำผลของการวิจัยไปใช้ประโยชน์ตามความเหมาะสม ตลอดจนเสนอแนะให้มีการทำวิจัยในประเด็นใหม่ที่แตกต่าง ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่ายังมีช่องทางหรือมุมมองใหม่ให้ได้ศึกษาค้นคว้าเพื่อต่อยอดจากงานวิจัยที่ทำแล้วเสร็จนี้แก่นักวิจัยและผู้สนใจต่อไป

๔. ผลการวิจัย

ในประเด็นนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสรุปผลการวิจัยตามกรอบวัตถุประสงค์ ๓ ประการตามลำดับดังนี้

๔.๑ แนวคิดเรื่องความเป็นธรรมทายาทในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

การศึกษาแนวคิดเรื่องธรรมทายาทในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น สามารถสรุปเป็นแนวทางได้ ๓ ภาคการศึกษา ดังนี้คือ (๑) ภาคหลักการ ได้แก่ ทฤษฎีหรือปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณสมบัติของความเป็นธรรมทายาท พุทธสาวกจะต้องศึกษาให้ถ่องแท้เพื่อเตรียมตัวสู่การปฏิบัติ (๒) ภาคปฏิบัติการ ได้แก่ กระบวนการปฏิบัติ ที่พุทธสาวกจะต้องฝึกฝนให้ถูกต้องตามหลักการเพื่อเข้าถึงคุณสมบัติของความเป็นธรรมทายาทตามคติพระพุทธศาสนาเถรวาทที่แท้ให้สมบูรณ์ (๓) ภาคพัฒนาการ ได้แก่ ภาวะความเป็นธรรมทายาท ที่เมื่อพุทธสาวกเรียนรู้เข้าใจจนสามารถปฏิบัติได้ตรงตามหลักการแล้ว สามารถพัฒนาตนเป็นธรรมทายาทในระดับบุคคลต่าง ๆ กล่าวคือ พัฒนาตนจากภาวะปุถุชนสู่ความเป็นกัลยาณชน พัฒนาตนจากภาวะกัลยาณชนสู่ความเป็นเสกขบุคคลกระทั่งเป็นอเสกขบุคคลหรือพระอรหันต์โดยที่สุด

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณารูปแบบการศึกษาแนวคิดเรื่องธรรมทายาทตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทโดยภาพรวมนั้นแล้ว สามารถสรุปได้ ๒ ลักษณะคือ (๑) รูปแบบธัมมาธิฐาน: เน้นศึกษาเฉพาะข้อปฏิบัติที่สื่อถึงความเป็นธรรมทายาทในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท โดยเฉพาะข้อปฏิบัติที่มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับข้อปฏิบัติในธัมมทายาทสูตร^๑ ที่ระบุถึงลักษณะของความเป็นธรรมทายาทและอามิสทายาทควบคู่กัน (๒) รูปแบบบุคลาธิฐาน: เน้นศึกษาเฉพาะบทบาทหรือตัวอย่างบุคคลที่ถูกระบุว่าเป็นธรรมทายาทบุคคลในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ทั้งปรากฏจากพระสูตรโดยตรงคือธัมมทายาทสูตร^๑ และพระสูตรโดยอ้อมตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ ๓ พระสูตร คือ รตวินิตสูตร^๒ มหาโคสิณสูตร^๒ และอนังคนสูตร^๒ ตามลำดับ^๓

^๑ คุรยลละเอียตใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๙-๓๓/๒๗-๓๓.

^๑ คุรยลละเอียตใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๙-๓๓/๒๗-๓๓.

^๑ คุรยลละเอียตใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๕๒-๒๖๐/๒๗๓-๒๘๔.

^๒ คุรยลละเอียตใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๓๒-๓๔๕/๓๖๖-๓๗๖.

^๒ คุรยลละเอียตใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๕๗-๖๓/๔๔-๕๖.

๔.๒ อริยปฏิบัติเพื่อความเป็นธรรมทายาทในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

อริยปฏิบัติ คือ ข้อปฏิบัติหรือหลักการของพระอริยบุคคล ที่มีผลต่อการพัฒนาความเป็นธรรมทายาทตามคติพระพุทธศาสนาเถรวาทอย่างยั่งยืนนั้น จากการศึกษาพบว่า มี ๒ ลักษณะคือ (๑) อริยปฏิบัติที่แสดงความเป็นธรรมทายาทโดยตรงในธัมมทายาทสูตร ปรากฏ ๒ หมวดธรรม คือ วิเวกธรรม^๒ และมัชฌิมาปฏิบัติหรืออริยมรรคมีองค์ ๘^๓ (๒) อริยปฏิบัติที่มีข้อปฏิบัติเชิงสัมพันธ์และส่งเสริมอริยปฏิบัติในธัมมทายาทสูตร ปรากฏในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก ๓ พระสูตร คือ (๑) รทวินิตสูตร: มีข้อปฏิบัติที่สัมพันธ์และส่งเสริมข้อปฏิบัติในธัมมทายาทสูตร ๒ หมวดคือ กถาวัตถุ ๑๐^๔ และวิสุทธิ ๗^๕ (๒) มหาโคสิงคสูตร: มีข้อปฏิบัติที่สัมพันธ์และส่งเสริมข้อปฏิบัติในธัมมทายาทสูตร ได้แก่ ปธาน หรือสัมมัปปธาน ๔^๖ ที่เสมือนเป็นองค์ธรรมขับเคลื่อนให้องค์ธรรมอื่น ๆ เดินหน้าก้าวหน้าไป และ (๓) อนังคนสูตร: มีข้อปฏิบัติที่แสดงแยกส่วน ๒ ฝ่ายคือ (๑) ฝ่ายอกุศลธรรม ได้แก่ อังคมะ คือ กิเลสเพียงดั่งเนิน เรียกว่ากุศลมูล ๓ คือ ราคะ โทสะและโมหะ (๒) ฝ่ายกุศลธรรม ได้แก่ อนังคนะ คือ ธรรมที่มีใช้กิเลสเพียงดั่งเนิน เรียกว่ากุศลมูล ๓ คือ อโลภะ อโทสะและอโมหะ^๗

จากการศึกษาวิเคราะห์อริยปฏิบัติเพื่อความเป็นธรรมทายาทตามคติพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นทำให้ทราบว่า กระบวนธรรมต่าง ๆ ย่อมเกิดขึ้นอย่างอาศัยปัจจัยหนุนส่งเสริมกัน แม้ว่าในธัมมทายาทสูตรจะแสดงข้อปฏิบัติเพื่อความเป็นธรรมทายาทในพระพุทธศาสนาโดยตรงไว้อย่างเป็นระบบก็ตาม ทว่าหลักธรรมหรือข้อปฏิบัติต่าง ๆ ที่ปรากฏในแหล่งคัมภีร์เดียวกันนั้นกลับพบว่า สามารถนำมาสังเคราะห์เข้ารวมกันได้อย่างกลมกลืน เรียกว่าใช้เป็นฐานรากเชิงปฏิบัติการแนวร่วมใหม่เพื่อรักษาคุณสมบัติของความเป็นธรรมทายาทได้อย่างเข้มแข็งยั่งยืนสืบไป ทั้งนี้เพราะพบว่า (๑) อริยปฏิบัติที่มีความสัมพันธ์และส่งเสริมอริย-ปฏิบัติที่เป็นข้อปฏิบัติในธัมมทายาทสูตร ท่านแสดงไว้เป็นหลักปฏิบัติเฉพาะฝ่ายกุศล คือ กถาวัตถุ ๑๐ วิสุทธิ ๗ ปธาน ๔ และกุศลมูล ๓ และ (๒) ทำให้ทราบถึงองค์ธรรมฝ่ายอกุศล คือ อุปกิเลส ๑๖^๘ และอกุศลมูล ๓^๙ ที่เป็นตัวกักรัดขวางความเป็นธรรมทายาทที่สมบูรณ์ เพื่อจะได้เท่าทันและวางท่าต่อการปฏิบัติตนเป็นธรรมทายาทได้อย่างถูกต้องครบถ้วนตามคุณสมบัติทั้ง ๕ ประการคือ (๑) ความมกน้อย (๒) ความสันโดษ (๓) ความขัดเกลา (๔) ความเรียบง่าย และ (๕) ความปรารถนาความเพียร^{๑๐} ที่แสดงไว้โดยตรงในธัมมทายาทสูตร โดยมีทั้ง ๓ พระสูตร คือ รทวินิตสูตร มหาโคสิงคสูตรและอนังคนสูตร เป็นแกนสนับสนุนร่วมด้วยตามลำดับ

๔.๓ แนวทางอริยปฏิบัติเพื่อความเป็นธรรมทายาทในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

^๒ ม.ม. (ไทย) ๕๒/๓๑/๒๙.

^๓ ม.ม. (ไทย) ๕๒/๓๓/๓๑-๓๒.

^๔ ม.ม. (ไทย) ๕๒/๒๕๒/๒๗๓-๒๗๕.

^๕ ม.ม. (ไทย) ๕๒/๒๖๐/๒๘๔.

^๖ ม.ม. (ไทย) ๕๒/๓๔๕/๓๗๕-๓๗๖.

^๗ ม.ม. (ไทย) ๕๒/๕๗/๔๔-๔๕.

^๘ ม.ม. (ไทย) ๕๒/๓๓/๓๒.

^๙ ม.ม. (ไทย) ๕๒/๖๐/๔๘-๕๒.

^{๑๐} ม.ม. (ไทย) ๕๒/๓๒/๓๐.

แนวทางอริยปฏิบัติเพื่อความเป็นธรรมทายาทในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น สะท้อนมาจากอริยปฏิบัติที่ปรากฏในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ ทั้ง ๔ พระสูตร คือ (๑) อัมมทายาทสูตร^๓ (๒) รถวินิตสูตร^๓ (๓) มหาโคตมสูตร^๓ และ (๔) อนึ่งคน-สูตร^๓ จากการศึกษาพบว่า อริยปฏิบัติเพื่อความเป็นธรรมทายาท มีแนวทางปฏิบัติที่แสดงถึงหลักปฏิบัติ วิธีปฏิบัติและผลของการปฏิบัติอย่างชัดเจน แบ่งเป็น ๒ ลักษณะคือ

๑. แนวทางที่เป็นข้อปฏิบัติโดยตรง ได้แก่ วิเวกธรรม ๓ คือ (๑) กายวิเวก (๒) จิตต-วิเวก (๓) อุปปีวิเวก^๓ , และมัชฌิมาปฏิปทาหรืออริยมรรคมีองค์ ๘ คือ (๑) สัมมาทิฐิ (๒) สัมมาสังกัปปะ (๓) สัมมาวาจา (๔) สัมมากรรม (๕) สัมมาอาชีวะ (๖) สัมมาวายามะ (๗) สัมมาสติ (๘) สัมมาสมาธิ^๓

๒. แนวทางที่เป็นข้อปฏิบัติโดยอ้อมหรือเป็นแนวร่วมสนับสนุน ได้แก่ กถาวัตถุ ๑๐ คือ (๑) อัปปิจฉกถา (๒) สันตุฏฐิกถา (๓) ปวิเวกกถา (๔) อสังสัคคกถา (๕) วิริยารัมภกถา (๖) สีลกถา (๗) สมาธิกถา (๘) ปญญกถา (๙) วิมุตติกถา (๑๐) วิมุตติญาณทัสสนกถา^๓ , วิสุทธิ ๗ คือ (๑) สีลวิสุทธิ (๒) จิตตวิสุทธิ (๓) ทิฐิวิสุทธิ (๔) กังขาวิตรณวิสุทธิ (๕) มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ (๖) ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ (๗) ญาณทัสสนวิสุทธิ^๓ , ปธาน ๔ คือ (๑) สังวรปธาน (๒) ปหานปธาน (๓) ภาวนาปธาน (๔) อนุรักขนาปธาน^๓ , และอนังคชะ หรือกุศลมูล ๓ คือ (๑) โลภะ (๒) โทสะ (๓) โมหะ^๔

แนวทางอริยปฏิบัติเพื่อความเป็นธรรมทายาททั้ง ๒ ลักษณะดังกล่าวนี้ มีความสำคัญที่ทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถรักษาคณสมบัติของความเป็นธรรมทายาท ๕ ประการ คือ (๑) ความมกน้อย (๒) ความสันโดษ (๓) ความขัดเกลา (๔) ความเรียบง่าย (๕) ความปรารถนาเพียงได้ยงครถ์วันบริบูรณ์ รวมถึงสามารถใช้เป็นฐานกำจัดอุปกิเลส ๑๖ หรือ กองอกุศลธรรม ๘ คู่ ที่เป็นตัวการขัดขวางการเข้าถึงและพัฒนาความเป็นธรรมทายาทในพระพุทธศาสนาโดยสมบูรณ์ คือ (๑) โลภะและโทสะ (๒) โภคะและอุปนาหะ (๓) มกซ์และปฬาสะ (๔) อีสสาและมัจฉริยะ (๕) มายาและสาถะยะ (๖) ถัมพะและสารัมพะ (๗) มานะและอติมานะ (๘) มทะและปมาทะ ตลอดจนสามารถไขกัฏฐิเลสเพียงดั่งเนินชื่อว่าอังกะ คือ อกุศลมูล ๓ ได้แก่ รากะ โทสะ โมหะ ได้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้เพื่อลุล่วงเป้าหมายของความเป็นธรรมทายาทตามคติพระพุทธศาสนาเถรวาทได้ครบ ๕ ด้านคือ (๑) ดำรงวิถีชีวิตตามแบบอย่างพระพุทธเจ้าและพระอริยสงฆ์: เพราะพระพุทธเจ้าทรงเป็นเจ้าของธรรม และพระอริยบุคคลก็เป็นต้นแบบธรรมทายาทบุคคลที่สามารถนำมาถอดบทเรียนเพื่อดำเนินชีวิตเป็นธรรมทายาทตามอย่างท่านได้ (๒) สืบต่อและธำรงพระธรรมวินัยให้ยั่งยืน: พระพุทธศาสนาจะดำรงมั่นคงอย่างยั่งยืนได้ เหตุเพราะมีผู้ศึกษา เรียนรู้ ปฏิบัติและเผยแผ่พุทธ

^๓ ดุราลละเอียตโน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๙-๓๓/๒๗-๓๓.

^๓ ดุราลละเอียตโน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๕๒-๒๖๐/๒๗๓-๒๘๔.

^๓ ดุราลละเอียตโน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๓๒-๓๔๕/๓๖๖-๓๗๖.

^๓ ดุราลละเอียตโน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๕๗-๖๓/๔๔-๕๖.

^๓ ม.ม. (ไทย) ๕๒/๓๑/๒๙.

^๓ ม.ม. (ไทย) ๕๒/๓๓/๓๑-๓๒.

^๓ ม.ม. (ไทย) ๕๒/๒๕๒/๒๗๓-๒๗๕.

^๓ ม.ม. (ไทย) ๕๒/๒๖๐/๒๘๔.

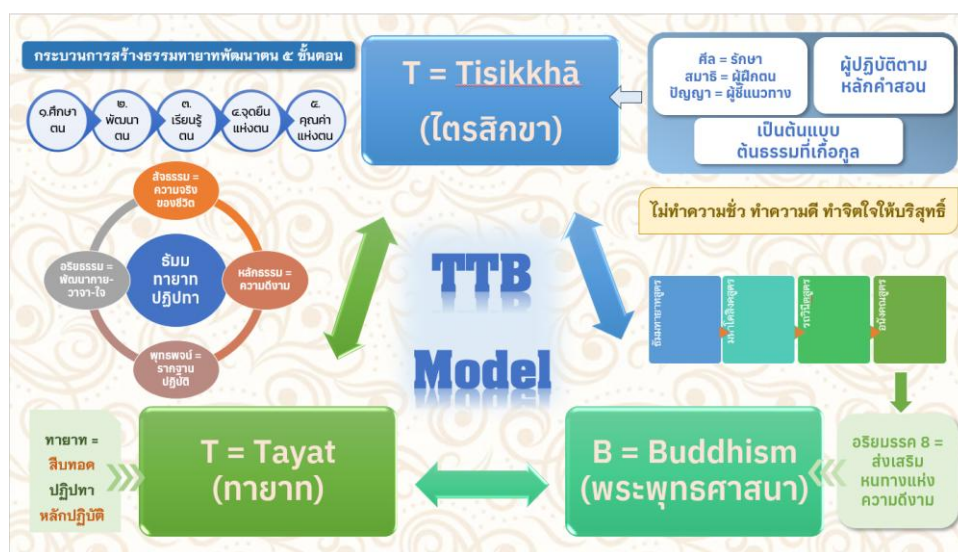
^๓ ม.ม. (ไทย) ๕๒/๓๔๕/๓๗๕-๓๗๖.

^๔ ม.ม. (ไทย) ๕๒/๕๗/๔๔-๔๕.

ธรรมได้อย่างถูกต้องตรงตามหลักพระธรรมวินัย (๓) รักษาภาพลักษณ์ทางสังคมสงฆ์: ความเป็นธรรมทายาทในพระพุทธศาสนา ถือได้ว่าเป็นเครื่องรักษาภาพลักษณ์ทางสังคมสงฆ์ตามที่พระพุทธองค์ทรงมุ่งหมายได้อย่างเด่นชัด (๔) แสดงจุดยืนและอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา: ความเป็นธรรมทายาทนอกจากจะเป็นจุดเด่นของความมีอยู่แห่งพระพุทธศาสนาแล้ว สามารถแสดงจุดยืนและอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา ผ่านบทบาทของธรรมทายาทบุคคลที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น และ (๕) เป็นบุคคลต้นแบบทางสังคมสงฆ์และกลุ่มพุทธบริษัท: พุทธสาวกเมื่อดำรงตนเป็นธรรมทายาทตามคติพระพุทธศาสนาแล้ว สามารถสร้างแรงจูงใจในการเป็นต้นแบบทางสังคมสงฆ์ กลุ่มพุทธบริษัทและสังคมให้ถือตามแบบอย่างทางปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณสมบัติความเป็นธรรมทายาทตามอย่างตนได้อย่างยั่งยืนตามลำดับ

๕. องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย นับเป็นรากฐานของงานวิจัยฉบับนี้ โดยผู้วิจัยได้นำเสนอแนวทางอริยปฏิบัติเพื่อความเป็นธรรมทายาทในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทที่สังเคราะห์ได้จาก ๔ พระสูตร คือ (๑) อัมมทายาทสูตร (๒) รตวินิตสูตร (๓) มหาโคสิณสูตร และ (๔) อนังคนสูตร เข้ากับหลักไตรสิกขาด้วยชื่อระบบว่า “TTB Model” โดยแสดงระบบไตรสิกขาจากอักษรย่ออังกฤษที่หนึ่ง คือ “T” ย่อมาจากคำเต็มว่า “Tisikkhā” หรือ “ไตรสิกขา” เพื่อแสดงระบบการศึกษาและกระบวนการฝึกหัดพัฒนากาย วาจาและใจให้สมบูรณ์เป็นเบื้องต้น จากนั้นได้แสดงถึงธรรมทายาทด้วยอักษรย่ออังกฤษที่สอง คือ “T” ย่อมาจากคำเต็มว่า “Tayat” โดยความหมายก็คือ “Heir to the Dhamma” หรือ “ทายาทแห่งธรรม” เพื่อแสดงถึงบทบาทพุทธสาวกผู้รับเอาวิถีหลักการและแนวทางของพระพุทธเจ้ามาปฏิบัติเพื่อสืบพุทธวงศ์และอริยวงศ์ให้มั่นคงสืบไป จนมาถึงอักษรย่อที่สาม คือ “B” ย่อมาจากคำเต็มว่า “Buddhism” หมายถึง “พระพุทธศาสนา” ซึ่งระบุเจาะจงถึงหลักการคือ “อริยปฏิบัติเพื่อความเป็นธรรมทายาทที่ปรากฏใน ๔ พระสูตร คือ (๑) อัมมทายาทสูตร (๒) รตวินิตสูตร (๓) มหาโคสิณสูตร และ (๔) อนังคนสูตร” เพื่อแสดงหลักการหรือองค์ธรรมที่สามารถสรุปรวมลงในหลักมัชฌิมาปฏิบัติหรืออริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งเชื่อมโยงถึงระบบไตรสิกขาเชิงจริยธรรมได้ทั้งหมดครบกระบวนการธรรมเชิงองค์รวมตามภาพ TTB Model ดังนี้

แผนภาพที่ ๑ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย “TTB Model”

จากภาพแผนภูมิดังกล่าว ผู้วิจัยได้แสดงระบบอริยปฏิบัติทาเพื่อความเป็นธรรมทายาทเชิงสังเคราะห์จากทั้ง ๔ พระสูตรคือ (๑) อัมมทายาทสูตร (๒) รถวินิตสูตร (๓) มหาโคสลังคสูตร และ (๔) อนังคนสูตร เข้ากับหลักไตรสิกขา จนเป็นที่มาขององค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัยเชิงบูรณาการ โดยผู้วิจัยเรียกชื่อระบบนี้ด้วยอักษรย่อภาษาอังกฤษว่า “TTB Model” มีข้ออธิบายดังนี้

๑. อักษรที่หนึ่งคือ “T” ย่อมาจากภาษาบาลีโรมันว่า “Tisikkhā” หรือ “ไตรสิกขา” หมายถึง ระบบการศึกษาเพื่อฝึกหัดพัฒนากาย วาจาและใจ มี ๓ ประการ คือ ศีล สมาธิและปัญญา เป็นระบบใหญ่ของพระพุทธศาสนาที่สังเคราะห์ได้จากอริยปฏิบัติทาเพื่อความเป็นธรรมทายาทในทั้ง ๔ พระสูตรคือ (๑) อัมมทายาทสูตร (๒) รถวินิตสูตร (๓) มหาโคสลังคสูตร และ (๔) อนังคนสูตร

๒. อักษรที่สองคือ “T” ย่อมาจากคำว่า “Tayat” เป็นคำอังกฤษ-ไทย โดยความหมายก็คือ “Heir to the Dhamma” ได้แก่ “ทายาทแห่งธรรม” หมายถึง พุทธสาวกผู้รับวิถีสักการและแนวทางของพระพุทธเจ้ามาปฏิบัติเพื่อสืบพุทธวงศ์และอริยวงศ์ให้มั่นคงสืบไป โดยผ่านกระบวนการฝึกขัดเกลา ๕ ขั้นตอนเบื้องต้นคือ (๑) ศึกษาตน (๒) พัฒนาตน (๓) เรียนรู้ตน (๔) ภาวะแห่งตน และ (๕) คุณค่าแห่งตน เพื่อทำหน้าที่ธรรมทายาทได้อย่างสมบูรณ์คือ เผยแผ่มรดกธรรมที่มีอยู่ในตนสู่ผู้อื่นตามพุทธประสงค์ด้วยดีต่อไป

๓. อักษรที่สามคือ “B” ย่อมาจากภาษาอังกฤษว่า “Buddhism” หมายถึง “พระพุทธศาสนา” ซึ่งระบุเจาะจงถึงหลักการคือ “อริยปฏิบัติทาเพื่อความเป็นธรรมทายาทที่ปรากฏใน ๔ พระสูตร คือ (๑) อัมมทายาทสูตร (๒) รถวินิตสูตร (๓) มหาโคสลังคสูตร และ (๔) อนังคนสูตร” โดยมีหลักการหรือองค์ธรรมที่สามารถสรุปรวมลงในมัชฌิมาปฏิปทาหรืออริยมรรคมีองค์ ๘ เข้ากับระบบไตรสิกขาเชิงจริยธรรมเชิงองค์รวมได้ทั้งหมด

ดังนั้น เมื่อพิจารณาจากภาพแผนภูมิดังกล่าวโดยรวมแล้วจะเห็นว่ามิได้มีเหตุผลที่ผู้วิจัยต้องการนำเสนอไปตามลำดับ (อนุโลม) ในทุกแง่มุมผ่านระบบ “TTB Model” ดังนี้ คือ

(๑) จุดตั้งต้นศึกษา ผู้วิจัยได้แสดงอักษรย่ออังกฤษที่หนึ่งคือ “T” ได้แก่ “Tisikkhā” หรือ “ไตรสิกขา” ก่อน เพื่อต้องการเน้นย้ำทำความเข้าใจกับหลักธรรมใหญ่เชิงธัมมาธิฐานไปตามลำดับ (อนุโลม) โดยจับจุดใหญ่คือระบบไตรสิกขาที่สังเคราะห์ได้จากอริยปฏิบัติทาเพื่อความเป็นธรรมทายาทในพระสูตรทั้ง ๔ คือ (๑) อัมมทายาทสูตร (๒) รถวินิตสูตร (๓) มหาโคสลังคสูตร และ (๔) อนังคนสูตร เชิงบูรณาการได้ทั้งสิ้น

(๒) ต่อมาได้แสดงอักษรย่ออังกฤษที่สองคือ “T” ได้แก่ “Tayat” หรือ “Heir to the Dhamma” กล่าวคือ “ทายาทแห่งธรรม” เพื่อแสดงว่ามีพุทธสาวกผู้รับมรดกธรรมคือทำหน้าที่สืบต่อพุทธวงศ์และอริยวงศ์ให้มั่นคงสืบไป ในที่นี้หมายถึง พุทธสาวกผู้ศึกษาเรียนรู้เข้าใจพัฒนาตนด้วยหลักไตรสิกขาจนสามารถแสดงจุดยืนและตระหนักรู้ในความสำคัญและคุณค่าของตนเพื่อทำหน้าที่เป็นธรรมทายาทโดยสมบูรณ์

(๓) อักษรย่ออังกฤษที่สามคือ “B” ได้แก่ “Buddhism” หรือ “พระพุทธศาสนา” นี้ มีเหตุผลที่แสดงคือผู้วิจัยต้องการระบุถึงชุดองค์ธรรมหรืออริยปฏิบัติทาเพื่อความเป็นธรรมทายาทโดยเจาะจงจากพระสูตรทั้ง ๔ ดังกล่าว ที่ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์วิจัยแล้วพบว่ามรรคมีองค์ธรรมที่สามารถสังเคราะห์รวมลงได้กับหลักมัชฌิมาปฏิปทาหรืออริยมรรคมีองค์ ๘ ที่เข้ากับระบบไตรสิกขาเชิงจริยธรรม

แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากอักษรย่ออังกฤษตามลำดับ (ปฏิโลม) ก็สามารถมองเห็นภาพรวมของระบบ “TTB Model” เชิงบูรณาการได้อีกมิติหนึ่ง ยกตัวอย่างเช่น หากพิจารณาเลือกจุดตั้งต้นจากอักษรย่ออังกฤษที่

สองคือ “T” คือ “Tayat” หรือ “Heir to the Dhamma” ได้แก่ “ทายาทแห่งธรรม” ก่อน ก็จะเป็นการเน้นบทบาทพุทธสาวกผู้รับมรดกธรรมเชิงบุคลาธิษฐานขึ้นมา เพื่อต้องการระบุบทบาทของทายาทหรือธรรมทายาทให้โดดเด่นแทนที่ระบบใหญ่จากอักษรอังกฤษย่อที่หนึ่งคือ “T” ซึ่งหมายถึง “Tisikkhā” หรือ “ไตรสิกขา” นั้น หรือหากพิจารณาเลือกจุดตั้งต้นจากอักษรย่ออังกฤษที่สามคือ “B” หมายถึง “Buddhism” หรือ “พระพุทธศาสนา” ที่ระบุเจาะจงถึงอริยปฏิบัติเพื่อความเป็นธรรมทายาทจาก ๔ พระสูตรคือ (๑) อัมมทายาท-สูตร (๒) รทวินิตสูตร (๓) มหาโคสิงคสูตร และ (๔) อนันคณสูตร ก็จะเป็นการเน้นถึงหลักการหรือองค์ธรรมที่ระบุความเป็นธรรมทายาทที่แสดงไว้แล้วอย่างเป็นระบบเพื่อนำมาสังเคราะห์รวมลงในหลักกัมมัฏฐาปฏิบัติหรืออริยมรรคมีองค์ ๘ เพื่อให้สอดคล้องเข้ากับระบบไตรสิกขาเชิงจริยธรรมโดยมีพุทธสาวกธรรมทายาทเป็นผู้ปฏิบัติการ

ดังนั้น การศึกษาองค์ความรู้ใหม่จากงานวิจัยผ่านระบบ “TTB Model” นี้ จึงขึ้นอยู่กับมุมมองของผู้ศึกษาที่จะพิจารณาเห็นหรือทำความเข้าใจในแง่มุมมองใดทั้งในเชิงบุคลาธิษฐานและอัมมาธิษฐาน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับภาระเน้นการศึกษาผ่านบุคคลหรือผ่านตัวหลักธรรม โดยอาจศึกษากระบวนการไปตามลำดับ (อนุโลม) หรือทวนลำดับ (ปฏิโลม) ดังกล่าวมา ทั้งนี้เพื่อทราบจุดตั้งต้นการสังเคราะห์อริยปฏิบัติเพื่อความเป็นธรรมทายาทจากทั้ง ๔ พระสูตรเข้ากับหลักไตรสิกขาทั้งนามธรรมและรูปธรรมอย่างชัดเจนทั้งระบบ

๖. ข้อเสนอแนะ

๖.๑ ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้

กล่าวเฉพาะพระสูตรที่แสดงถึงความเป็นธรรมทายาทโดยตรงคืออัมมทายาทสูตรนี้ เป็นพระสูตรกลุ่มอริยปฏิบัติที่ปรากฏในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก มีความสำคัญต่อการแสดงจุดยืนที่เกี่ยวกับอัตลักษณ์และฐานะของความเป็นธรรมทายาทในทางพระพุทธศาสนาโดยตรง จากการศึกษาพบว่า อัตลักษณ์และฐานะความเป็นธรรมทายาทที่แสดงไว้ในอัมมทายาทสูตรนั้น ท่านแสดงเจาะจงถึงภิกษุในพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ แม้ว่าในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทอื่น ๆ เช่น คัมภีร์พระไตรปิฎก โดยเฉพาะคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก ได้แสดงฐานะของความเป็นธรรมทายาทเชิงรูปธรรมอย่างชัดเจนผ่านการพยากรณ์ของพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์ ทว่ามีรากฐานมาจากการประพจน์คุณความดีต่อภิกษุในพระพุทธศาสนาแล้วปรารภความเป็นธรรมทายาทเฉพาะพระพักตร์พระพุทธเจ้าจนได้รับพุทธพยากรณ์ก็ตาม สถานะพิเศษคือ “ธรรมทายาท” จึงเสมือนเป็นคำเรียกเฉพาะหรือกำหนดไว้ที่ภิกษุบริษัท เพราะภิกษุถือเป็นกลุ่มพุทธบริษัทหลักที่จะต้องทำหน้าที่เป็นแบบอย่างต่อการนำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาปฏิบัติเพื่อเข้าถึงจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา โดยมุ่งถือธรรมเป็นใหญ่มิใช่อามิสเป็นจุดหมาย อย่างไรก็ตาม การดำรงฐานะความเป็นธรรมทายาทนั้น ก็ได้ถูกจำกัดเฉพาะว่าจะต้องดำรงฐานะเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนาเท่านั้น แม้แต่บุคคลทั่วไป หากสามารถนำข้อปฏิบัติที่ปรากฏในอัมมทายาทสูตร และข้อปฏิบัติในรทวินิตสูตร มหาโคสิงค-สูตรและอนันคณสูตร ที่เป็นชุดองค์ธรรมสัมพันธ์สอดคล้องและส่งเสริมกันมาปรับใช้ในชีวิตประจำได้ ก็นับว่าเป็นธรรมทายาทบุคคลตามที่พระพุทธศาสนามุ่งหมายได้เช่นเดียวกัน

๖.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยต่อไป

อัมมทายาทสูตร เป็นพระสูตรที่แสดงถึงฐานะของความเป็นธรรมทายาทที่มีอามิสเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งยังมีหลักธรรมสำคัญที่สามารถนำไปพัฒนาความเป็นอริยบุคคลได้ก็จริง แต่เมื่อผู้วิจัยสืบค้นคำว่า “ธรรมทายาท” ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาแล้ว กลับปรากฏพบว่ามีมากแห่ง จึงทำให้เข้าใจว่าเรื่องความเป็นธรรมทายาทในคัมภีร์พระพุทธศาสนานั้นยังมีประเด็นให้ศึกษาในเชิงเนื้อหาและรายละเอียดยิ่งขึ้น เพื่อให้เข้าใจความหมายและบทบาท

ของความเป็นธรรมทายาทผ่านมุมมองทัศนคติและมิติต่าง ๆ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเชิงภาพรวมได้อย่างชัดเจนและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และสามารถนำเสนอบทบาทของธรรมทายาทตามที่พระพุทธศาสนามุ่งหมายมาปรับใช้ประโยชน์ได้จริงในบริบทของสังคมไทย ผู้วิจัยขอเสนอหัวข้อวิจัยเพื่อการศึกษาเพิ่มเติม ดังต่อไปนี้

๑. ศึกษาหน้าที่และบทบาทของความเป็นธรรมทายาทในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
๒. ศึกษาแนวทางพัฒนาความเป็นธรรมทายาทเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา
๓. วิเคราะห์บทบาทของธรรมทายาทที่มีอิทธิพลต่อการธำรงพระพุทธศาสนา
๔. รูปแบบการพัฒนาความเป็นธรรมทายาทสู่การเป็นชาวพุทธต้นแบบในสังคมไทย
๕. แนวทางการพัฒนาศักยภาพและสมรรถภาพของธรรมทายาทเพื่อพิทักษ์กิจการคณะสงฆ์ไทยเชิงพุทธ

บูรณาการ

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- บัญชายุทธ นาคมุจลินท์ พระครูสุธีคัมภีรญาณ อำนาง บัวศิริ และโสวิทย์ บำรุงภักดิ์. “แนวทางการพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนา”. วารสารบัณฑิตศึกษา มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๗) : ๑๔๒.
- พระราชวรมนี (พล อาภากร) และปรีวุฒิ ภิญโญสินวัฒน์. “พระธรรมทายาท: เครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาเพื่อการพัฒนาสังคม”. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทร-วิโรฒ. ปีที่ ๑๘ (ฉบับเดือนมกราคม-ธันวาคม ๒๕๕๘) : ๑๑๖.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๓๓. กรุงเทพมหานคร: พลิกฟื้น, ๒๕๖๑.
- สุชีพ ปุณฺณภาพ. พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ ๑๘. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- ชลิดา แยมศรีสุข และกนกกริชต์ เก่าศิริ. “พุทธทายาทกับสังคมไทย”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://ojs.mcu.ac.th/index.php/lampang/article/view/2448/1727> [๕ มิถุนายน ๒๕๖๖].
- ไทยรัฐออนไลน์. “หนุ่มหม่ขาวอ้างเป็น ‘องค์สุริยา’ ยังนั่งสมาธิหน้าบ้าน ไร่เงาะลูกศิษย์”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.thairath.co.th/news/local/northeast/2141410> [๕ มิถุนายน ๒๕๖๖].
- พระมหาบุญศรี ญาณวุฑโฒ. “การศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาพุทธศาสนทายาทให้ยั่งยืน”. รายงานการวิจัย. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/yri/article/view/174639/125023> [๕ มิถุนายน ๒๕๖๖].
- oen (hd) 31 online. “กุศลศรีอริยะ’ ลั่น เป็นพระศรีอริยเมตไตรย รวมคำสอนทุกศาสนามาต่อยอด”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.one31.net/news/detail/28939> [๕ มิถุนายน ๒๕๖๖].

